

Fredagen den 2 september

Vid plenarmöte i Folkets hus behandlades under ordförandeskap av hovrättspresidenten PETREN ämnet

Personlighetsskyddet och massmedia

Referenten, professor KURT GRÖNFORS, Sverige:

Herr Ordförande! Ärade församling!

Under 1950-talet reklamerades i Tyskland för ett potensstärkande medel genom ett fotografi av en ryttare till häst, som sprängde över ett hinder. Texten var »Över alla hinder» och medlets namn. Rytteren kunde igenkännas som en av Tysklands mera bekanta »Herrenreiter». Denne, som ansåg sig kunna behärska kvinnor lika väl som hästar, reagerade kraftigt och yrkade skadestånd för intrång i rätten till egen bild. I svensk rättslitteratur har fallet först på allra senaste tiden berörts av Lögberg i Festskriften till Nial (s. 371) och av Strömholm i hans gradualavhandling (*Le droit moral de l'auteur* I s. 469).

Detta rättsfall blev i Tyskland utgångspunkt för en mångårig och intensiv diskussion om personlighetsskyddet och dess plats i rättssystemet. Nära nog samtliga framstående jurister i landet deltog, ibland med starkt engagerade inlägg. Synpunkter av de mest skiftande slag anlades: såväl statsrättsliga som privaträttsliga, personrättsliga likaväl som förmögenhetsrättsliga, rättssystematiska ävensom rättsideologiska.

Märkligt nog blev det bara några enstaka svallvågor av denna livliga diskussion, som nådde de nordiska ländernas kuster. Några inlägg om privatlivets fred kan noteras, likaså en debatt vid juristmötet 1960, vid vilket intresset inte var större än att bara en talare utöver referent och korreferent uppträdde. I huvudsak var det då andra dagsproblem, som upptog de nordiska juristerna.

Under det senaste halvåret tycks denna situation ha radikalt förändrats. Åtminstone i Sverige har personlighetsskyddet plötsligt blivit ett ämne för allmän debatt, samtidigt som juristerna visat yrkes-

intresse för hithörande frågor och tagit vissa initiativ. Skälet till denna förändring har inte varit något uppmärksammat rättsfall utan huvudsakligen införandet på svensk marknad av transistoriserade miniatyrsändare och liknande dolda avlyssnings- och spionutrustningar. Med rätta har folk känt sig skakade inför detta angrepp mot den personliga sfären. Än mera skrämmande ter sig dessa nya tekniska anordningar i kombination med massmedias förmåga att effektivt och ögonblickligt sprida de uppsnappade informationerna. I perspektivets förlängning ligger det praktiskt taget fullkomliga utplånandet av allt privatliv, så som målande har beskrivits i »Kallocain», »1984;» och liknande framtidsvisioner.

För mig, som helt utarbetat och färdigställt min juristmötesavhandling över temat »Personlighetsskyddet och massmedia» innan detta plötsliga intresse uppkom, känns det som en nödvändighet att här komplettera framställningen med några nytillkomna fakta.

Den svenske justitieministern har tillsatt en utredning angående förstärkt integritetsskydd på personrättens område. Direktiven, som återfinnes i statsrådsprotokollet av den 13 maj 1966, innehåller åtskilligt av intresse för vårt ämne. Utgångspunkten är just de nya dolda avlyssningsanordningar och liknande inrättningar, varmed man i hemlighet kan skaffa sig underrättelser av olika slag, t. ex. kameror som möjliggör smygfotografering och efterföljande publicering utan samtycke ur enskilda personers privatliv. Det kan konstateras, att hittillsvarande rättsregler inte kan skapa ett tillräckligt skydd för individen. Vilka åtgärder är då tänkbara? »Man kan tänka sig» — och jag citerar nu direktiven ordagrant — »att med lagstiftningens hjälp förstärka skyddet för privatlivet på flera olika sätt. Ett förbättrat skydd för privatlivet kan åstadkommas genom en ändrad utformning av bestämmelserna om straff för hemfridsbrott och annat intrång i enskildas privata angelägenheter. I viss utsträckning kan man vidare kriminalisera offentliggörande utan lov och annat obehörigt utnyttjande av vissa slag av informationer beträffande enskilda personer. Tillverkningen och handeln med tekniska apparater som lätt kan missbrukas kan dessutom regleras. Man kan också utöver vad som redan gäller belägga innehavet av sådana apparater med licens tvång. Metoderna utesluter inte varandra. Det är tvärtom sannolikt, att den bästa effekten uppnås, om två eller flera av dem kombineras.» I fortsättningen rekommenderas, att man överväger eventuell kriminalisering av obehöriga bandinspelningar och smygfotografering. Man bör också, sägs det, kunna ingripa mot offentliggörandet av bildmaterial, som framkommit vid obehörig fotografering. Överensstämmelsen med de tankegångar, för vilka jag har givit uttryck i min framställning, är tydligen långtgående.

Beträffande radions programregler har jag redovisat, att den s. k. publiceringskommittén arbetar med nordiska regler om beriktigande. Detta arbete har numera hunnit så långt, att de nordiska radiocheferna vid möte i Helsingfors den 4—5 maj antagit gemensamma normer för beriktigande i nordisk rundradio. Avsikten är, att dessa normer, sedan de godkänts av respektive styrelse i de nordiska radioföretagen, skall översändas till Nordiska rådets presidium. Enligt normerna skall felaktiga sakuppgifter beriktigas utom i rena bagatellfall, i fall där ett beriktigande bara kan antas öka den uppkomna skadan och i fall där något legitimt intresse av beriktigande saknas. Beriktigandet skall företas av radioföretaget på eget initiativ, när detta uppmärksammar, att en sakuppgift är felaktig, och oavsett om beriktigande begärts av en utomstående eller inte. Form och innehåll skall övervägas av radioföretaget på dess ansvar och offentliggöras utan oskäligt dröjsmål. Särskilda regler har givits för att säkra, att beriktigandet sker så, att det når rätt publik och så många som möjligt av denna publik. Envar kan föra talan mot radioföretagets beslut om att beriktigande inte skall ske eller om beriktigandets innehåll, form eller plats. Rätt forum är vad reglerna kallar »ett särskilt organ med uppgift att avgöra om radioföretagets beslut står i överensstämmelse med god sed på området.» Överensstämmelsen med de tankegångar jag redovisat i min framställning är även här påtaglig. I ett väsentligt avseende kan en olikhet konstateras. Det »särskilda organet» är i Sverige radionämnden, vilken även om den enligt ett ligande förslag omorganiserats mera i riktning mot en opinionsnämnd enligt mitt intryck alltjämt kommer att stå i beroende av monopolföretaget Sveriges Radio genom det allmännas inflytande över tillsättandet av ledamöterna. Identifikationen mellan statens intressen och det enda statligt tillåtna radioföretaget är alltför närliggande. Min kritik däremot menar jag därför alltjämt har fog för sig. Man får inte ställa mindre krav på oavhängigheten hos radions opinionsnämnd än hos tidningarnas. Det kan för övrigt ifrågasättas, om inte televisionen genom sin antagligen högre grad av suggestivitet och därmed sitt starkare grepp om sinnen i själva verket är ännu mera ödesdiger för den enskilde kränkte än tidningarna. Om detta är riktigt, så skulle man till och med ha skäl att ställa ännu högre krav på radions och televisionens opinionsnämnd än på pressens i vad avser oberoende i förhållande till mediet.

Den i framställningen omnämnda revisionen av Publicistklubbens publiceringsregler har ännu inte hunnit avslutas, men arbetet pågår. I detta sammanhang kan nämnas, att International Bar Association på sin elfte kongress, hållen i Lausanne den 11—15 juni i år, har

diskuterat en del hithörande problem, nämligen »Limits and Restrictions of Public Reporting on Criminal and Civil Court Proceedings».

Allt vad nu redovisats är i och för sig glädjande, men det finns dessvärre flera fall av allvarliga personlighetskränkningar att rapportera.

I min framställning har jag påpekat, att en bild självklart skall föreställa den som den sägs föreställa. Påpekandet kan synas överflödigt, men det bildade för mig utgångspunkten för det fortsatta resonemanget i sammanhanget. Nyligen har en svensk veckotidning publicerat bilder, som utgavs föreställa en i vårt land omskriven livstidsfånge på hans fängvårdsanstalt. Vid undersökning visade det sig, att bilderna var förfalskade. Varken fången eller omgivningen var i enlighet med vad som uppgavs. Att något sådant över huvud kan förekomma i svensk press är ofattbart och manar till eftertanke.

En sydamerikansk diplomat blev ovanligt hårt åtgången av en svensk kritiker i en dagstidning. Trots upprepade hänvändelser fick den angripne varken plats för genmäle eller ens svar på sina brev till tidningen i fråga. Pressens opinionsnämnd betecknade den 20 april 1966 förfarandet som »ett markant åsidosättande av god sed.»

Åtskilligt uppseende väckte hos oss återgivandet i svenska tidningar av en del påståenden i utländsk källa rörande Dag Hammarskjöld. Förfarandet har givit anledning till en ärekränkingsprocess.

Men det finns även ljusare inslag i bilden. Den journalistiska behandlingen av den s. k. nazistaffären (Lundahl-affären) föranledde, att pressens samarbetsnämnd — bestående av ledamöter utsedda av Svenska tidningsutgivareföreningen, Publicistklubben och Journalistförbundet — tillsatte en pressetisk kommitté med uppgift att undersöka, vilka erfarenheter som för pressens och rundradions del kan dragas av vad som har passerat. Efter ett snabbt arbete avlämnade kommittén en utredning. Sådana initiativ till självsanering och självprövning är värda allt erkännande och säkert nödvändiga för uppriktigheten av en rimlig pressetisk nivå.

Under det senaste halvåret har vidare inträffat flera fall, som belyser de avvägningar man tvingas att göra. Några skall jag nämna.

I samband med demonstrationer i Stockholm upptog en polisman en film av demonstranterna. Detta förfarande gav upphov till bestämda och uppmärksammade protester från några håll. Sådana invändningar kan emellertid enligt min uppfattning inte söka någon grund i kravet på personlighetsskydd. Den som väljer att göra en offentlig meningsyttring på offentlig plats kan inte rimligen samtidigt göra anspråk på anonymitet — detta anspråk har han givit avkall på redan genom själva deltagandet i demonstrationen.

Ett verkligt svåravvägt fall representerar publicerandet av Lord Morans detaljerade sjukrapport över Churchills hälsotillstånd under titeln »Churchill, the struggle for survival 1940/65». Sammandrag av innehållet återgavs omedelbart i hela världspressen. Att en medicinsk rapport över en världshistorisk person fyller ett legitimt intresse som bakgrund till hans attityder och handlingssätt kan det väl knappast råda något tvivel om. Samtidigt är det klart, att innehållet i den omtalade rapporten måste i vissa avseenden djupt sårade efterlevande. Det för många stötande är, att boken publicerats så snart efter Churchills död. Ett rimligt dröjsmål med publiceringen hade undvikit detta, utan att historiska forskare och andra legitima intressenter hade ställts nämnvärt sämre.

Jag har låtit min tryckta framställning utmynna i ett antal teser, som jag hoppas kan visa sig lämpliga som underlag till dagens diskussion. Enligt dem räcker inte existerande regler om ärekränkning och dylikt, utan man bör med hjälp av utomrättsliga normer sträva efter ett punktskydd för personligheten i väsentliga avseenden. Härvid måste hela tiden en avvägning ske mellan å ena sidan individens intresse av ostördhet och å andra sidan massmedias samhällsuppgift som sanningsspeglade nyhetsförmedlare och nödvändiga opinionsbildare. Till förmån för ståndpunkten att i princip föredra utomrättsliga normer framför lagstiftning talar enligt min mening åtskilliga skäl, låt vara att man inte kan blunda för risken att varje anmälan till vederbörande opinionsnämnd räknas som en fjäder i hatten för en pigg tidning eller en frän radioreporter. Beriktigandet måste ske generöst och klart särhållas från genmäle. Radions hedersdomstol bör ges en i förhållande till mediet alldeles fristående ställning. Från presshåll har väckts tanken på att effektivisera den existerande Pressens opinionsnämnd genom olika åtgärder (Pressens tidning den 15 augusti 1966). Trots anlitandet av utomrättsliga normer bör ingripanden av lagstiftaren på enstaka punkter övervägas. Särskilt bör motarbetas anordningar för avlyssning och fjärrfotografering på ett sätt som strider mot rimliga krav på personlighetsskydd. Det kan också ifrågasättas att med lagstiftningens hjälp tvångsvis genomföra, att klart oriktiga uppgifter beriktigas på ett tillfredsställande sätt och utan att förses med redaktionella svansar, som psykologiskt mer eller mindre förtar verkan av beriktigandet i och för sig. Skälet till ett ingripande i det här sistnämnda avseendet skulle givetvis vara, att massmedia hittills knappast kan sägas ha på egen hand oklanderligt och generöst skött sin plikt att beriktiga felaktiga uppgifter.

Jag kan tänka mig att särskilt av massmedias representanter mötas av invändningen, att jag i mina avvägningar har lagt alltför många

band på pressen och på Sveriges Radio. Det är lätt att därvid framföra argument i stil med att största frihet för massmedia är ett grundläggande demokratiskt intresse, att den fria opinionsbildningen i samhället inte får störas osv. Till undvikande av missförstånd vill jag avslutningsvis fastslå, att sådana argument enligt min uppfattning är helt ohållbara i sammanhanget. I de fall där det gäller att skapa ett rimligt personlighetskydd blir det normalt aldrig fråga om att undertrycka någon legitim information. Publicering av personlighetskränkande detaljer eller bilder är inte nödvändig för att föra fram den samhällsviktiga information man önskar; den innebär bara en osmaklig förgrovnig av uttrycksmedlen. Vissa informationer har över huvud ingenting att göra i den allmänna debatten. Så saknar t. ex. ett närgånget rotande i detaljerna rörande en svensk offentlig persons utrikes bosatta släktings privatliv varje som helst legitim nyhetsvärde. Jag vill som utgångspunkt för den följande diskussionen understryka nödvändigheten av att — som jag i den tryckta framställningen har formulerat det — »dra en skarp gräns mellan å ena sidan spridandet av sådan information, som det är massmedias samhällseliga uppgift att sprida, och å andra sidan tillfredsställandet av allmänhetens sensationshunger.» Ett rättssamhälle av den typ vi i Norden så ofta berömmar oss av att leva i måste i tveksamma fall sätta den mänskliga hänsynen främst.

Korreferenten, høyesterettsadvokat KNUT TVEDT, Norge:

Den ærede referent, professor Grönfors, har i sitt trykte referat gjennom sin instruktive selvlýsende fremstilling vurdert spørsmålet om forholdet mellom personlighetsvern og massemediene slik at individet og massemediet begge vil kunne gå styrket ut av den juridiske meningsutveksling som forestår. Jeg er sikker på at vi alle umiddelbart foler at dette også vil være det riktige resultat. Den utmerkede innledning som i dag er utdypet, har avspeilet endel av den konflikt som for tiden består på mange områder mellom individ og samfunn. Fra lang tid tilbake har det å hevde og beskytte menneskets rett til personlig liv, og å sikre såvel materielle som sjelelige faktorer en viss integritet overfor fellesskapet, vært høydepunktet i all juridisk gjerning. Det melder seg som ledemotiv med samme forpliktende alvor i denne tid, hvor individet er utsatt for batterier av inngrep, angrep og publisitet som kan representere en påkjenning på individenes stilling, deres selvspekt og omdomme, og på den menneskelige lykkefølelse. Det er på den annen side utvilsomt at den del av fellesskapet

som vi her har tanke på, massemediene, vil bestå og utvikles videre som et ledd i vår sivilisasjons struktur. Deres virksomhet er en del av vår feiles garanterte frihet for tankens og åndens utfoldelse.

Denne balanse i vurderingen er bare en understrekning av det selvfølgelig i spørsmålet: Hva er det som kan, bör eller skal gjøres fra samfunnets side i vårt tilfelle: fra rettsordenens side, for å befordre denne sameksistens mellom individ og massemedier? At det tilstrekkelige og endelige ord ikke er sagt gjennom de eksisterende rettsregler om ærekrenkelser m. v., kan vi vel uten videre anse som gitt.

Det er da et hovedspørsmål i denne materie om tiden er inne til å samle i en særskilt lov alle de bestemmelser vi — kanskje noe diffust, men likevel instinktivt og erfaringsmessig klart nok, — sammenfatter under begrepet »personlighetens rettsvern». Professor Grönfors har i sin innledning avvist tanken om en slik lov, først og fremst ut fra det synspunkt at tiden ikke er inne, ikke er helt moden for en endelig avveining av de interesser som her gjør seg gjeldende. Jag kan bare erklære min tilslutning. Det er heller ikke utenkelig at en slik positiv lov kunne føre til en uønsket eller tvilsom begrensning av rettsvernet. Professor Grönfors nevnte i sin trykte innledning den dom i Norges høyesterett som i 1952 etablerte en sterk beskyttelse av privatlivets fred overfor kunsten. Høyesterett fant at det i norsk rett finnes et alminnelig rettsvern for personligheten som går ut over de eksisterende lovbestemmelser. Det er sikkert at det er en dom som har fått bestemmende og positiv innflytelse i Norge på den juridiske praksis og tenkning, og jeg vil tro på utformning og utgivelse av åndsverk hvor opphavsmenn har stått overfor et nærliggende problem. Men — ville høyesterett hatt anledning til en slik dom, om personlighetens rettsvern i 1952 hadde vært knyttet til positive lovregler? Jeg tror jeg har en berettiget mistanke når jeg antar at dommen om »To mistenkelige personer» representerer et større perspektiv og et større hensyn til personlighetens rettskrav, enn den positive lovgivning ville ha tillatt om den hadde eksistert.

Istedenfor en lovfesting av et alminnelig rettsvern for personligheten, har den ærede innleder droftet spørsmålet med det siktepunkt å finne frem til regler som angir normer for massemedienes forhold til individene, eventuelt også med visse påbudsregler og forbudsbestemmelser. Dette er da det annet hovedpunkt i materien. Inniedereren tar til orde for en regulering, i det vesentlige ved hjelp av et utenomrettslig normsystem.

En løsning etter hovedsynspunktet i denne konklusjon vil etter min mening dekke de vesentlige av de spørsmål som ligger innenfor det oversiktlige område av sakskomplekset. I utgangspunktet drejer

det seg da imidlertid bare om angivelse av en metode, en juridisk/politisk kjøreplan. De neste spørsmål blir jo: Tenker man seg et normsystem utviklet gjennom tradisjon og sedvane, utfylt gjennom skriftlige bestemmelser, forbud og påbud, etter behovet, slik det fremstår i det administrative, redaksjonelle eller programmessige løp, eller tenker man seg et utenomrettslig system — fremtvunget, utskrevet, vedtatt og publisert som et vedtatt driftsmønster og forvaltningsgrunnlag for det enkelte massemedium? I alle tilfeller — og særlig i det siste: Hva skal det utenomrettslige normsystem inneholde? Hvor langt er det nødvendig å gå med hensyn til mulige forbud og påbud? Massemedienes oppgave som opplysningsfaktor og deres ervervede status, tilsier at normer, forbud og påbud begrenses til det som fremstiller seg som nødvendig. Her, som så ofte ellers kan et visdomsord fra en av Sveriges store diktere stå som veiviser for enhver juridisk aktivitet: »Det er ikke nødvendig å ta billett til Haparanda, når man bare skal til Uppsala».

Men *skal* vi til Uppsala eller skal vi til Haparanda? Hvor langt må vi egentlig reise? Jeg vil da gjerne gi uttrykk for noen alminnelige refleksjoner. Etter mitt syn generelt på spørsmålet, er jeg i tvil om det her er et så sterkt behov for aktivitet. Eksisterer det i virkeligheten generelt, som alminnelig fenomen, et slikt motsetningsforhold eller slikt spenningsforhold mellom individene og massemediene at det betinger en utløsning av normer eller lover? Jeg bör kanskje presisere at jeg da med massemediene i første rekke har tanke på pressen, radio og fjernsynet, og bare tenker på alt dette som både nu og tidligere danner grunnlag for kravet om sanksjoner: at det utsetter mennesker for en publisitet det enkelte menneske ikke har bedt om, de nærgående reportasjer og intime skildringer, de mer eller mindre avslørende intervjuer og portretter, fotograferingen og nærbildene. Er det et generelt fenomen at individet foler alt dette som en krenkelse av sin personlighet eller forstyrrelse av sin private rettssfære? Jeg må svare: Jeg tror det ikke. Jeg kan gjerne si: dessverre. Vi er kommet in i en tidsalder hvor menneskene har en åpenhet i forholdet til hverandre som var ukjent i eldre generasjoner; hvor menneskene ikke skjuler sine personlige meninger og forhold under et verdig dekke av skyhet og bluferdighet. Kort sagt: Jeg tror at en vesentlig del av bakgrunnen for den aktivitet som utfolder seg på det juridiske plan skyldes at man tillegger individene personlighetsfølelser som de generelt ikke lenger har, og at man oppkonstruerer en privat rettssfære omkring individet, som det for lengst er trådt ut av — og som ihvertfall er fremmed for vår generasjons ungdom — og som den derfor aldri har vært inne i. Dette at juristen overvurderer et

beskyttelsesobjekt og tillegger det etiske verdier som det i virkeligheten ikke har, er jo i og for seg ingen sjeldenhet — og det er i tilfelle juridiske feilslag som bare tjener standen til ære. En nærliggende analogi kan anføres fra den siste åndsverklovgivning, der nye droit-moral regler til vern for kunstneren og hans åndsverk, ble opphøyet i våre nordiske lover. Jeg tror de fleste engasjerte jurister trodde at man var nådd frem til et punkt i rettsutviklingen hvor det nye rettsvern skulle velsigne kunsten og åndslivet med en etterlengtet trygghet og sikkerhet. Men hva er skjedd? Mere og mere blir det klart at de som det var meningen å beskytte: våre opphavsmenn og våre kunstnere, føler seg brydd av hele droit-moral-paragrafen. Reaksjonen overfor droit-moral-krenkelses kommer ytterst sjelden fra det hold som det var lovens mening å verne. Jeg har en bitter følelse av at lovens dramatiske ord om vern for litterær og kunstnerisk anseelse eller egenart, og almene kulturinteresser, er på vei til å bli rettshistorie for de har levet et fullverdig liv.

Jeg er da klar over at jeg har beskrevet fenomenet generelt og alment. Det vil også — heldigvis — være mennesker som føler anderledes; kanskje eksisterer det fremdeles for de fleste et rom og en aura av personlig rettssfære. Men jeg kan allikevel ikke se det annerledes enn at de forhold, den mentalforskyvning og endring i retning av en større nesten ubegrenset gjensidig åpenhet, reduserer de interesser som er påberopt som grunnlag for et utvidet personlighetsvern. Jeg ser en ytterligere bekræftelse på dette i den stilling som individene og almenheten inntar overfor en rekke av personlighetspåtrykk som i langt større utstrekning må betegnes som inngrep i den personlige rettssfære. Gjennom gallup og meningsmålinger utsettes vi jevnlig for spørsmål — som uten hensyn til en påstått frivillighet — bryter radikalt in i vår personlige bevissthetsverden og avslører denne, og i et hvertfall snart har utvisket en av de mest fundamentale menneskerettigheter, nemlig retten til ikke å ha noen mening. Våre barn blir testet fra år til år, påført intelligenskvotienter og klassifisert. I våre samfunnsvitenskapers navn er vi gjenstand for spørsmål og skjemaer og vurderinger omkring hus og hjem og familieforhold og livsførsel. Den moderne personalpolitikk opererer med et intervju-system og en vurderingsvirksomhet ved ansettelses, som synes ubegrenset i sin påtrengenhets, også i retning av å kartlegge personlige karakteregenskaper og forhold. Det er utviklet og anvendes metoder som — psykologisk sett — kler folk nakne. Dette er bare spredte eksempler av fenomener på grunnleggende og bestemmende felter av vårt liv og vår tilværelse, hvor trykket på personligheten og overskridelsen av grensene for den personlige rettssfære, er langt mere

omfattende og langt sterkere enn det trykk og de overskridelser som utöves gjennom presse, radio og fjernsyn. Jeg er sikker på at skadevirkningene også er større. Det skal mange misvisende avisartikler og uheldige fjernsynsbilder til for å kunne konkurrere med følgene av denne samfunnsvirksomhet. Når denne utvikling ikke har vært mött med større reaksjon, kan det ikke forklares uten å ta til etterretning en tilsvarende endring av individenes og almenhetens grunnoppfatning med hensyn til grensene for den personlige rettsfare. På bakgrunn av den reaksjon som tross alt har gjort seg gjeldende i noen grad overfor all denne påtrengning og det skremmende bilde som skimtes av et nytt samfunn basert på konsekvensene av slik standardisert menneskevurdering, er det min personlige oppfatning at de som arbeider for styrkelse av personlighetens rettsvern her har et viktigere felt å arbeide på. Det er bare det at presse, radio og fjernsyn står mer laglig til for hugg.

Og dette til tross for at det mangler ikke rettsregler som binder presse, radio og fjernsyn, eller rettsmidler for den som er krenket. Tross alt er nå personligheten vernet gjennom relativt presise rettsregler. For Norges vedkommende er straffelovens bestemmelser til vern om en persons æresfølelse og omdømme sterke realiteter, bestyrket ved mortifikasjonsinstituttet og regiene om straff, erstatning for økonomisk skade og oppreisning for tort og svie. Vi har også den ganske vidtrekkende bestemmelse i straffelovens § 390, som gjør det straffbart og erstatningsbetingende å krenke privatlivets fred ved å gi offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold. Etter den norske fotografilov, er hovedregelen den at gjengivelse eller offentliggjørelse av et personfotografi bare kan skje med den avbildedes samtykke. Straffeloven med tilbehør inneholder dessuten et sett av regler som vender seg direkte til pressen, regler om et særskilt redaktøransvar, om særskilt ansvar for rettsreferater, om særskilt sivilrettslig ansvar og om plikt for avis eller tidsskrift til vederlagsfritt å ta inn imøtegåelser. Den inneholder også bestemmelser som setter straff for å avlytte og gjøre hemmelige opptak av telefonsamtaler, samtaler mellom andre, eller lukkede forhandlinger som en selv ikke tar del i. Til dette kommer jo det rettsvern for personligheten som etter høyesterettsdommen av 1952 gjelder utover de konkrete lovbestemmelser. De alminnelige strafferettslige og sivilrettslige regler som inneholdes i lovgivningen, gjelder også for virksomhet i Norsk Rikskringkasting. De særregler som lovgivningen inneholder om ansvar for rettskrenkelser i trykt skrift, gjelder derimot ikke for utsendingene i kringkastingen. Det er formentlig en mangel, og en lovrevisjon i denne forbindelse står på dagsordenen.

Det er således etter mitt skjønn ikke grunn til å undervurdere de rettsregler som i denne forbindelse allerede befinner seg mellom lov-samlingens røde permer. Selvom det nok kan være at de reaksjoner som anvises i lovgivningen, ikke alltid er tilstrekkelig effektive og lett anvendelige, ser jeg det også som en bekreftelse på at det ikke er grunnlag for en sterk juridisk aktivitet, at straffesaker og retts-tvister på basis av de regler vi har så langt fra horer til dagliglivets foreteelser. Det antall prosesser som knytter seg til uregelmessigheter i pressen, er forsvinnende liten, særlig i forhold til det store antall aviser og den uhyre stoffmengde som hver dag fyller våre aviser. Og hva kringkastingen i Norge angår, har den nå bestått i over 40 år, uten at det noen gang har vært reist sak for noen domstol mot institusjonen eller dens tjenestemenn på grunn av programut-sendinger.

Etter den grunninnstilling jeg har til spørsmålet om behovet for aktivitet, vil det kanskje være en nærliggende konsekvens at jeg overhode ikke finner noen plass for et slikt utenomrettslig norm-system som er grunnidéen i den ærede innleders konklusjon. Det er ingeniende så. Det er vel så at vi i Norge har et mildere klima når det gjelder pressens forhold til personer og til behandling av per-soners private forhold. Jeg vil tro et *meget* mildere klima. Og Norsk Rikskringkasting har vel sine feil, men det en ordentlig og aktsom institusjon i *denne* henseende. Ikke desto mindre skal det medgis at det mellom individene og massemediene eksisterer et lovens ingen-mannsland, hvor det er massemediene som utøver den sterkeste rett, og som ikke alltid utøver den med den respekt for individet, den menneskelige medfølelse, toleranse og barmhjertighet, den sans for noblesse som burde inngå som en del av deres virksomhet i det men-neskelige samfunn og det offentlige liv. Det er klart at det kan tenkes normer i prinsipper og i detaljer, som kan befordre en bedre tjeneste, og som det derfor er grunn til å analysere og vurdere seg frem til. Det betyr jo heller ikke noen revolusjon. Det eksisterer selvfølgelig et nett av normer allerede. Den høye kultur som preger det beste i nordisk presse og nordisk kringkasting, skyldes etiske normer som har utviklet seg av miljøet, inspirert og gjennomstrålet av disse virksom-heters oppgave. De fleste av disse normer lever et usynlig liv. De ligger i miljøet, i tradisjonen, i arbeidets åndedrett og rytme. Men det er også andre formelt virkeliggjorte normer. Jeg kan for Norges vedkommende nevne Vær-Varsom-plakaten, dessuten de regler for god presseskikk som er kommet til uttrykk gjennom avgjørelsene i Norsk Presseforbunds faglige utvalg og retningslinjene for pressens omtale av rettsaker.

Det er imidlertid klart at hver tid stiller krav til nye normer — og det er riktig som påvist av referenten — at anvendelsen av enkelte nye tekniske virkemidler, krever en bevisst normsetting. Jeg tror at det er plass også for lovgivning når det gjelder avlytting og fjernfotografering på en mate som strider mot rimelige krav på personlighetsvernet. Jeg vil til og med legge et ord inn til fordel for vern om den menneskelige stemme. Jeg synes at den tyske dom som referenten i det trykte referat har lite til overs for, og som fastslår at forføyning over egen stemme er en del av personlighetsretten og at fiksering av stemmen ved båndspilling, krever samtykke — gir uttrykk for en riktig hovedregel. Men jeg er ellers i mitt generelle synspunkt — meget betenkt med å fremtvinge et gjennomgripende regelverk for presse, radio og fjernsyn, selvom det bare er utenomrettslig. I Norge har man vegret seg ved å fremtvinge retningslinjer for kringkastingen i engstelse for at det skulle komme inn bestemmelser som kunne misbrukes til begrensning av institusjonens frie stilling som formidler av kunst, opplysning og nyheter. Det vil etter mitt skjønn være vanskelig å forene et forbundet regelverk med det driftsmønster som historisk og tradisjonelt knytter seg til presse og kringkasting, vel og merke hvis et slikt regelverk skal bli annet enn generelle talemåter og skuebröd. Jeg tror heller ikke på verdien av de stillingsoppgaver og instruksjonssystemer som tiden er så opp tatt av. Jeg tror at de i det lange löp begrenser arbeidsinitiativ og demper arbeidsglede og jeg tror ikke på nytten av dem. Aller minst i denne forbindelse. Der hvor presse og kringkasting beveger seg inn i uregelmessighetenes grenseland, er det menneskelige egenskaper som svikter. Sveriges store skuespiller, Gösta Ekman, ble en gang i en enquete spurt om hva han anså som den største menneskelige egenskap. Han svarte »TAKT».

Det er den egenskap som trenges — og den födes ikke av noen instruks.

Professor SVANTE BERGSTRÖM, Sverige:

Herr Ordförande! Mina damer och herrar!

Med några tämligen få undantag kan jag godta de teser, som referenten skriftligen anlagt och den bakgrund till teserna, som han tecknat. Någon större oenighet i grunden föreligger väl inte mellan referenten och korreferenten i hans inspirerade inlägg. Jag kan därför i huvudsak inskränka mig till några randanmärkningar och några kompletterande synpunkter inom ramen för de tio minuterna.

Till en början bör man fastställa på vilka punkter det verkligen bränns, där åtgärder av något slag är dagsaktuella. Jag tror det är fråga om tre

punkter rörande personlighetsskyddet. Den första kan sammanfattas under slagordet »dold kamera» och »dold mikrofon». Den andra gäller beriktigande av felaktiga uppgifter. Den tredje är den största och kanske viktigaste. Den gäller bildframställning i största allmänhet.

Beträffande den första punkten, »dold kamera» och »dold mikrofon», ifrågasätter ju referenten lagstiftning, och som vi har hört har lagstiftningsförberedelser redan vidtagits i Sverige, varför jag lämnar denna punkt åsido. Jag vill bara påpeka, att denna lagstiftning givetvis inte enbart avser personlighetsskydd i massmedia utan ett skydd över huvud taget.

Den andra punkten gäller beriktigande. Som referenten också nämnt föreligger numera ett utomrättsligt system för radions och televisionens del — det har för övrigt redan översänts till Nordiska rådet — och att detta normsystem i princip gäller hela Norden kan ju vara av särskilt intresse att konstatera på ett nordiskt juristmöte.

Det förefaller som om referenten själv ansåg, att det här nya förslaget, de här nya reglerna med ett undantag uppfyller de krav, som referenten uppställer på ett normsystem beträffande beriktigande. Det första krav han framför är ju ett principiellt krav på att klart felaktiga uppgifter dementeras genom beriktigande. Det finns med, och jag tror knappast, att det därför finns behov av att, som referenten ifrågasätter under tes 7 men väl inte tog med i sitt koncentrerade inledningsanförande, ge något slags ramlagstiftning härom. Jag vet inte, om referenten här också tänker på brister i regleringen på pressens område, men även för pressens del kan det väl tänkas, att man själv kompletterar eventuella brister i det utomrättsliga normsystemet i stället för att gå till en sådan här ramlagstiftning. Hur denna av referenten förordade lagstiftning tekniskt skall utformas förefaller inte så lätt att förstå av hans korta antydningar. Jag vill inom parentes anmärka, att referentens terminologi på sidan 16 och även tes 5 verkar något förvillande. Jag skall inte gå in på det annat än att jag vill säga, att vad referenten där kallar genmäle bör väl kallas motgenmäle, polemik eller redaktionell svans, som han sade, medan genmäle får reserveras för alla typer av svar från den kränktes sida, vare sig det är fråga om beriktigande av sakuppgifter eller genmäle av annat slag, t. ex. mot värdeomdömen om böcker.

Det andra av referentens krav på de här normerna enligt tes 6, att radioföretag bör åläggas att offentliggöra opinionsnämndens beslut, så som sker för pressens del, det finns också med i de nordiska normerna, 6 §, andra stycket.

Det tredje kravet återfinnes likaledes i tes 6 och innebär, att det på radions och televisionens område bör tillskapas en fristående hedersdomstol av samma typ som Pressens opinionsnämnd. På denna punkt är referenten kritisk. Referenten anser inte, att den svenska radionämnden enligt den nya form, som har föreslagits av radioutredningen, är tillräckligt fristående och domstolsliknande. Det ligger mycket i att man noga måste överväga opinionsnämndens karaktär, och normerna förutsätter, att detta skall ske i varje land för sig. Det är väl inte omöjligt, att radionämnden skulle kunna utformas till ett lämpligt organ, i varje fall är den formellt redan mindre beroende av och anknuten till radion än vad Pressens opinionsnämnd är till pressen. Jag säger formellt i varje fall. De tre pressorganisationerna själva utser ju majoriteten i Pressens opinionsnämnd, och denna majoritet utser

sedan två utomstående som ordförande och vice ordförande. Av radionämndens ledamöter utses däremot ingen av Sveriges Radio, utan alla utses av Kungl. Maj:t. Vad referenten nu sade om tillsättning av radionämnden ger mig för ögonblicket blott anledning till den kommentaren, att man gärna vill veta, hur tillsättningen av opinionsnämnden enligt hans mening skall ske, om den inte sker på det sätt som nu sker. Vad man enligt min mening kan överväga är emellertid, om organet i fråga bör få en mer domstolsliknande karaktär än den som föreslagits för radionämndens del. Definitiva beslut i denna fråga har ännu inte träffats, men det är ju möjligt, att det kan väntas inom en inte alltför avlägsen framtid.

Jag kommer så till den tredje och sista punkten i problemkomplexet, nämligen regleringen av bildframställning över huvud taget, avvägningen på detta fält, som referenten säger i tes 4, mellan å ena sidan individens intresse av ostördhet, å andra sidan massmedias samhällsuppgift som sanningsspeglande nyhetsförmedlare och nödvändiga opinionsbildare. På denna punkt rekommenderar referenten ett utomrättsligt normsystem, bortsett från frågan om dold kamera. Man kan säga, att han redan i förväg har blivit till viss del bönhörd. Det har nämligen fattats beslut om att frågan skall regleras för radions och televisionens del på nordisk basis på ungefär samma sätt, som redan skett med beriktigandefrågan.

Jag tror att för närvarande detta är den enda utvägen att få till stånd en rimlig reglering inom den närmaste framtiden. Man kan ju tänka sig en lagreglering efter i huvudsak tre konstruktioner. Enligt en immaterialrättslig konstruktion kunde man få t. ex. en rätt till egen bild som man kunde förfoga över på liknande sätt som ett upphovsrättsligt verk eller fotografi. Jag tror inte, att det är något aktuellt problem. Rätt till egen bild är för övrigt för begränsat. Man behöver skyddas mot angrepp som sker genom bilder på annat än en själv, t. ex. bilder på ens egendom. Ett exempel är, när TV visar en bakgård som exempel på hur vanskött ägarens fastighet är.

Det kan tänkas en skadeståndsrättslig konstruktion, men den faller förmodligen på att man är obenägen att ge ersättning för allmän förmogenhetsskada utanför området för person- eller sakskada eller brott.

En mera realistisk konstruktion är den straffrättsliga, men också här finns det motstånd att övervinna. Ett sådant motstånd är, att man i varje fall i den svenska lagstiftningen har strävat efter att dra den viktiga gränsen för yttrandefrihet — man kan *ytra* sig också genom bild — lika över hela linjen för alla samhällsaktiviteter, t. ex. ett offentligt möte, press, film, radio och TV. En sådan enhetlig gräns är ur flera synpunkter en lämplig och naturlig anordning. Skulle man ha mera inskränkta gränser för massmedias del eller för något massmediums del kommer man genast in i svårigheter av lagteknisk och inte minst praktisk art.

Ett annat motstånd att övervinna är, att vi här i Sverige har en alldeles ny brottsbalk, som har dragit upp gränserna mellan tillåtna och straffbara handlingar, eller med andra ord vad man kallar yttrandefrihetens gränser. Att redan nu göra en mera generell omprövning förefaller svårt. Härför fordras att något särskilt nytt har inträffat, som ger ett direkt incitament till ny lagstiftning, såsom t. ex. skett vid den omprövning som nu sker beträffande bl. a. brott mot trosfrid och dold kamera och dold mikrofon.

Om man nu skulle stanna för ett utomrättsligt normsystem på detta om-

råde, så kan det emellertid med visst fog invändas, att det är farligt att överlämna åt den ena parten att stifta sina egna lagar i umgänget med den andra parten inom den krets vi kallar allmänheten. Det gäller då den kränkta delen av allmänheten; för den större, okränkta delen av allmänheten så är ju ett utomrättsligt system i princip till fördel såsom informationsfrämjande.

Det är klart, att man inte kan överlämna vad som motsvarar lagstiftning till en part, som missbrukar sin ställning antingen genom otillfredsställande regler eller genom en otillfredsställande tillämpning av dessa regler. Men finns det då några garantier mot missbruk? Ja, det finns vissa sådana garantier. En garanti är naturligtvis, att man har en opinionsnämnd, som kan fördöma missbruk. En annan ganska verksam garanti är hotet om lagstiftning. Om ett massmedium missbrukar sin ställning, om normsystemet eller tillämpningen härav får en slagsida åt det egna hållet, så riskerar man, att lagstiftaren finner, att något särskilt har inträffat, som motiverar lagstiftningen. Det är alldeles klart, att detta hot i praktiken har en stor betydelse, som medför att man försöker utforma normerna och tillämpningen av normerna på ett sätt, som är tillfredsställande inte blott ur egen utan även ur allmän synpunkt. För radions del tillkommer här i Sverige för övrigt, att ett missbruk kan betraktas som ett brott mot avtalet med staten.

En tredje garanti är den allmänna opinionens reaktion mot missbruk. Om ett pressorgan felar kan andra pressorgan komma till den felandes hjälp. Om radion felar kan den ibland till och med få hela den samlade pressen på sig. Ett svenskt monopolföretag på radions område har ingen möjlighet att styra pressen. Vaksamheten mot övertramp har hittills varit mycket tillfredsställande.

Att det finns vissa garantier mot missbruk behöver ju inte vara tillräckligt för att den förfördelades ställning skall anses tillfredsställande. Som läget nu är kan den förfördelade få personlig upprättelse men inte någon ekonomisk upprättelse utanför det straffbara området, vilket naturligtvis kan kännas som en orättvisa. I och för sig — jag vill inte plädera för det här — så finns det ju en möjlighet att låta även det opartiska organet ålägga något slags bot eller dylikt.

Det utomrättsliga systemet har dock en stor och i vissa situationer avgörande fördel för den kränkte, nämligen att han kan få upprättelse utan att riskera några fördömande processkostnader. Denna fördel gör sig främst gällande, där den kränkte endast söker personlig och inte främst ekonomisk upprättelse. Men fördelen torde finnas i de flesta situationer. Är en kränkning rättsligt alldeles klar, blir det väl inte sällan en uppgörelse. De fall, som normalt går till process är ofta sådana, där den rättsliga situationen är oklar och där därför den ekonomiska risken av en rättegång kan få den kränkte att avstå från att få sin sak prövad. I ett utomrättsligt system kan man alltid få sin sak prövad utan ekonomiska risker. De kverulanter som detta system kan uppmuntra får man ta med på köpet. För övrigt är det väl bra för hela samhället, att ett opartiskt organ får utforma en praxis, utan att det alltid behöver framträda någon ekonomisk intressent, som satsar pengar på rättegången.

Jag vill bara tillägga att jag inte anser, att det finns tillräckliga skäl att förbjuda den kränkte att efter att ha gått till en opinionsnämnd senare gå till domstol. Ett bifall från opinionsnämnden kan ge den kränkte råg i ryg-

gen att hävda sin rätt vid domstol inför ett till synes övermäktigt massmedium.

Min konklusion blir att — mot den bakgrund jag nu tecknat och med hänsyn ytterligare till de svåra lagtekniska problem, som en lagstiftning i varje fall i dagens läge skulle föra med sig — man har fog för den ståndpunkten, att bildframställning utanför det nu straffbara området inte bör regleras med lag utan med ett utomrättsligt normsystem och att tiden också är mogen för att man gör ett mera genomarbetat utomrättsligt system på massmediernas område.

Professor, dr. jur. MOGENS KOKTVEDGAARD, Danmark:

Der er god grund til at takke professor Grönfors for det udmærkede diskussionsoplæg vi har fået, både det skriftlige og den mundtlige fornyelse, vi fik i dag. Korreferenten bragte nyt materiale ind i drøftelsen. Det kunne der også siges meget om, navnlig om de psykologiske tests, som så mange mennesker må underkaste sig for at få deres daglige brød. Hvis der skal være et vist hold i diskussionen tror jeg imidlertid vi må holde os til de teser, der er opstillede af professor Grönfors, og jeg vil i hvert fald ikke bevæge mig udenfor dem.

I den første tese er problemstillingen, om de eksisterende retsregler om ærekrænkelser og lignende kan give personligheden en tilstrækkelig retsbeskyttelse, eller om det er nødvendigt at skabe et videregående værn. Professor Grönfors besvarer spørgsmålet benægtende, og jeg er måske også tilbøjelig til at give ham ret, men langt fra sikker: Hvis man med de eksisterende retsregler forstår de gældende lovregler, så er jeg ikke i tvivl om, at referenten har ret. Men hvis man under udtrykket de »eksisterende retsregler» inddrager andet og mere, så er jeg ikke så sikker på besvarelsen for såvidt angår dansk ret. Dette skyldes, at man i Danmark længe har haft den opfattelse, at det man kalder de »almindelige retsgrundsætninger» yder personligheden et ganske stærkt værn. Disse almindelige retsgrundsætninger kan være af mere eller mindre bestemt indhold, men de er der. Deres eksistens er senest blevet bekræftet ved den nyeste højesteretsafgørelse om det man kalder retten til eget billede — en højesteretsafgørelse fra 1965 — hvor sagen oprindelig var blevet procederet for de underordnede instanser under henvisning til en lang række specifikke lovbestemmelser, men hvor man ved Højesteret procederede på de almene principper og fik medhold. Der er ikke noget revolutionerende i denne afgørelse, men den er alligevel meget vigtig, fordi den viser, at den danske Højesteret er villig til at udøve en retsskabende virksomhed på dette område. Det anser jeg for meget vigtigt, fordi store dele af retsområdet egner sig bedst til udvikling i praksis på basis af konkrete tilfælde. De generelle regler er vanskelige at opstille og endnu vanskeligere at håndtere.

Efter min opfattelse kan man nå ganske langt med de almindelige retsgrundsætninger, men de har dog deres begrænsning, og begrænsningen ligger navnlig i sanktionssystemet. Det er jo nemlig klart, at de almindelige retsgrundsætninger aldrig kan sanktioneres med straf. Der kan højst være tale om at anvende de civilretslige retsfølger, forbud og erstatningsansvar. Og forbud kan der ikke være tale om, så snart man står overfor en kræn-

kelse, der allerede er fuldbyrdet. Tilbage bliver derfor i almindelighed kun det erstatningsretslige værn. Og her er det, det uheldige kommer ind: I almindelighed vil det være vanskeligt — umuligt — for en privatperson at bevise sit tab. Hvis det derimod drejer sig om en person, der optræder i erhvervsøjemed, således som tilfældet var i den omtalte højesteretsafgørelse fra 1965, er der derimod rimelig udsigt til, at et tab kan sandsynliggøres og erstatning dermed kræves. Hermed er der sanktioner bag de almindelige retsgrundsætninger. Men altså kun i erhvervsforhold, og dette uanset vi befinder os på et område, hvor det netop drejer sig om beskyttelsen af de private interesser. Sondringen mellem krænkelser i og udenfor erhvervsforhold trænger sig med andre ord på i et område, hvor den slet ikke hører hjemme. Dette burde ikke være tilfældet. Derfor kan man måske sige, at de almindelige retsgrundsætninger — uanset de store fordele de har — ikke er tilstrækkelige. Referenten kan altså få medhold i sin første tese.

Spørgsmålet om sanktionerne fører mig videre til referentens anden tese. Man hævder her, at retsværnet mod personlighedskrænkelser via massmedier bedst oparbejdes som et udenretligt normsystem, d. v. s. et system, der institueres og håndhæves uden bistand fra statsmagtens side. Jeg er slet ikke overbevist om et sådant udenretligt systems fortræffelighed. Det er muligt min skepsis skyldes, at vi i Danmark ikke har de samme gode traditioner som i Sverige med hensyn til selvjustits. I Danmark går vi som bekendt til Sø- og Handelsretten, hvor man i Sverige går til Näringslivets Opinionsnämnd. Traditioner kan jo imidlertid skabes, hvis man mener det er rigtigt og hensigtsmæssigt at indføre dem. Men det er nu nok et problem, og her er det sanktionsproblemet presser sig på igen. I diskussionsoplægget kommer professor Grönfors ind på de sanktioner, som man kan benytte indenfor det udenretlige normsystem, og nævner berigtigelser, beklagelser, undskyldninger o. s. v. Det anføres derefter i oplægget (side 16), at disse sanktioner skulle være »særskilt väl avpassade». Men straks efter har referenten dog på side 17 udtalt, at de ofte er af temmelig diskutabel værdi for individet. Dette sidste fortjener efter min opfattelse at blive fremhævet helt anderledes stærkt, navnlig vedrørende berigtigelsessanktionen. Man må jo være klar over, at berigtigelsessanktionen, som vistnok er hovedsanktionen efter professor Grönfors' opfattelse, kun er anvendelig på et meget lille område af det vigtige felt vi arbejder med. Det er jo klart, at den navnlig ikke kan dække fremdragelser af forhold, der er sande. Her hjælper berigtigelsesinstituttet ikke. Og det samme gælder hele det brede spekter af krænkelser, der består i latterliggørelse eller fornærdelse af enkelte personer eller grupper af sådanne gennem fremvisning af deres adfærd i mere ubevogtede øjeblikke, når de hengiver sig til deres lyster, deres lidenskaber eller dyrkelsen af deres religiøse tro. Der er i og for sig intet til hinder for at vi kan benytte det eksempel, som professor Grönfors selv har nævnt for os, nemlig eksemplet med den kendte direktør X, der går til tenniskamp i Båstad, hvorpå fjernsynet så indfanger ham med den store zoom, — netop som han piller sig intenst i næsen. Det er jo klart, at en efterfølgende berigtigelse eller beklagelse her kun kunne gøre ondt værre, — det ville føje spot til skade. Et sådant eksempel er jo hentet fra underholdningsafdelingen, som man ville sige i den danske television, men det kan meget let overføres til langt alvorligere forhold.

På side 17 i diskussionsoplægget note 27 kommer referenten ind på nogle udtalelser, som Vilhelm Moberg har fremsat om at en enkeltindivid aldrig kan få ret overfor et dagblad, end ikke når man søger hjælp hos pressens hedersdomstol. Denne udtalelse kunne givetvis suppleres med talrige andre. Jeg skal tillade mig at fremdrage en tildragelse, som jeg har fra den danske dommerfuldmægtig Neergaards artikel i Juristen fra 1964. Her var det tale om et fjernsynsinterview, som var optaget med den pågældendes samtykke, og alt så således ud til at være i orden. Men fjernsynsmedarbejderen benytter så interviewet i en anden sammenhæng, således at den interviewede får tillagt en mening han bestemt ikke havde. Det var en meget alvorlig sag for ham, og han klagede da også sin nød. Da han havde klaget den tilstrækkeligt længe, fik han en undskyldning. Nu kan man meget vel diskutere, om en undskyldning er det rette remedium for en sådan krænkelse, om det gav tilstrækkelig oprejsning, o. s. v. Men det spørgsmål er ikke særlig interessant. Nei, det interessante er at spørge, hvilken garanti mod gentagelser der ligger i en sådan undskyldning, hvilken præventiv funktion har den? Og her er det historiens morale kommer frem: Neergaard oplyser i sit lille skrift, at den TV-medarbejder, som måtte give undskyldningen, kort efter fik et betydeligt advancement. Det er den slags ting, der stiller undskyldningerne i deres rette lys. Undskyldningen er gratis — og nytteløs, hvis den ikke følges op af noget andet, f.eks. et internt sanktionssystem. Det er naturligvis en selvfølge, at et enkelt fejltrin ikke skal ødelægge en dygtig mands karriere — jeg kender iøvrigt slet ikke den pågældende mands navn — men man må alligevel gøre sig klart, at undskyldninger langt fra er den eneste mulige sanktion. Man kunne således meget vel spørge — det glædede mig iøvrigt at høre, at min gode ven Svante Bergström, hvis mening jeg lægger stor vægt på, også kom ind herpå — om man ikke skulle indføre eller dog overveje et bodsystem, selv om det så måtte ske gennem et udenretligt organ.

Bodsystemet har jo mange fordele. Dets præventive funktioner er jo utvivlsomme. At den forurettede får et pengebeløb viser sig også erfaringsmæssigt at være en ganske god trøst. Professor Grönfors har selv udtalt sympati for bodsystemet i diskussionsoplægget, og jeg vil gerne slutte mig dertil. Men samtidig vil jeg ikke undlade at fremdrage de udtalelser, som professor Stephan Hurwitz kom med på det syttende Nordiske Juristmøde i 1937, hvor man drøftede spørgsmålet om pressens behandling af retssager. Hurwitz diskuterer bodssystemet frem og tilbage og udtaler herunder bl. a., at et bodsansvar på dette område ikke ville være heldigt, hverken med hensyn til påtaleordningen eller de materielretlige konsekvenser, »idet man ikke kan være blind for, at et ansvarssystem, der — efter engelsk forbillede — placerer præventionens tyngdepunkt i en til fordel for den krænkede virkende økonomisk sanktion i praksis først og fremmest vil blive benyttet og udnyttet af en bestemt type af krænkede og sagførere, hvis proceslyst lovgivningen hellere må bremse end stimulere«. Det var Hurwitz vurdering i 1937. Efter min opfattelse er den for pessimistisk, og jeg synes problemet fortjener en fornyet overvejelse.

Om den tredje tese har jeg kun retsteoretiske indvendninger, og det kan næppe interessere nogen, så dem springer jeg over.

Den sjette tese har fået et lidt andet tilsnit efter de ændringer der nu er sket, men der er jo alligevel grund til at støtte referentens forslag på dette punkt.

Den syvende tese vil jeg også gerne sige et par ord om, men kun tensens anden punktum, d. v. s. spørgsmålet om betimeligheden af et forbud mod anvendelse af lytteanordninger og telelinser til fjernfotografering, — altså problemet om hvad i al verden vi dog skal gøre mod hele det arsenal af spionmateriel, som efterhånden synes at skulle blive allemands eje. J^eg vil gerne indledningsvis slå til lyd for, at man ikke gribes af en aktuel stemningsbølge for eller imod noget sådant James Bond-udstyr. Et absolut forbud mod besiddelsen af den slags effekter savner formentlig sin berettigelse. Hovedproblemet må være anvendelsen af disse. Det er kun der man bør skride ind. Dette er også referentens standpunkt.

For dansk rets vedkommende er hovedproblemet i forbindelse med disse ting, hvordan man skal fortolke straffelovens regler om fredskrænkelser, d. v. s. straffelovens § 263, stk. 1, nr 1 og 2, om krænkelse af brevhemmeligheden og krænkelse af det man kalder en persons »gemmer«. Hvis disse bestemmelser underkastes en traditionel fortolkning, er det aldeles sikkert, at de ikke på nogen måde yder noget værn mod krænkelse af denne art. Med en udvidende fortolkning går det bedre, og de danske domstole har da også anerkendt en sådan. Man har fortolket reglen således, at den også værner mod telefonaflytning. Dette er allerede sket i en dom fra 1940. Man benyttede en analogislutning. Nu er analogislutninger fra straffelovens regler jo ikke særlig populære, hellere ikke udenfor forbryderverden, og der må derfor manes til forsigtighed, hvis man vil give sig til at indfortolke disse nye problemer i de eksisterende bestemmelser. Så længe det drejer sig om lytteanordninger, hemmelige mikrofoner og lignende, så forekommer det mig sådan set ganske rimeligt at sidestille dem med telefonaflytning og dermed påny med de krænkelse, der udtrykkelig er nævnt i lovreglen. Efter min opfattelse er der ikke tvivl om, at det bør takseres som en meget alvorlig fredskrænkelser at benytte den slags udstyr. Men jeg tror ikke det er rimeligt at bearbejde de foreliggende straffelovsparagraffer på en sådan måde. Man føres hermed ind i en usikkerhed, der bliver større og større jo længere man kommer ud i teknikkens variationer. Medens det nok er rimeligt eller dog i hvert fald en drøftelse værd at lade lytteanordningerne gå med ind under, så er det helt sikkert, at problemet går i hårdknude, når man kommer til telelinserne. Det skyldes, at man har en helt anden opfattelse af dette at blive fotograferet end det at blive aflyttet. Fjernfotografering bør vel på samme måde som al anden fotografering indledningsvis opfattes som en hobby, noget som altså som udgangspunkt kan tænkes at være lovligt og acceptabelt. Helt anderledes med aflytning. Jeg har i hvert fald aldrig mødt nogen, som havde det som hobby at aflytte. Det skulle da lige være ornitologer. Derimod kender vi alle mange fotografer, ja mange af os udøver sikkert fotografering selv. Det er vigtigt at forstå, at spørgsmålet om fjernfotografering med telelinser jo blot er spørgsmålet om en forstærkelse af det apparat, som man har benyttet gennem lang tid. Den almindelige opfattelse er vistnok, at man ikke er så sårbar for krænkelse via lysmedierne som via lydmedierne, og jeg tror det er meget vanskeligt at formulere regler om fotografering med en sådan skarphe, at forholdet egner sig til at blive kriminaliseret. Det kan man drøfte frem og tilbage. Men hvad man end måtte komme frem til, så vil jeg mene, at der kan opnås enighed om, at de regler der står i den danske straffelovs § 263 er utilstrækkelige. De havde ved deres formulering et

ganske bestemt formål, og dette formål eksisterer stadigvek. Men teknikken er løbet fra dem. Regiene i straffeloven om fredskrænkelser bør derfor tages op til fornyet overvejelse med henblik på en omformulering, der bringer dem på højde med vor tids teknik.

Hovrättsrådet CARL FREDRIK HADDING, Sverige:

Referenten och korreferenten har framlagt många kloka och intressanta saker, men trots det och trots tidsnöden skall jag göra en systematisk snabbmarsch.

Vad först gäller behovet av skydd för personlighetssfären ställde sig korreferenten tydligen mycket tveksam till den saken med hänvisning till att människornas inställning allt mer och mer går mot öppet framhållande av vad de gör och tänker och tycker. Det är väl möjligt, att allt fler börjar exponera sig på olika sätt, men jag tror, att tekniken och massmedia utvecklas snabbare än den inställningen. I vart fall torde en väsentlig minoritet leva kvar i den uppfattningen, att de vill ha skydd för sitt privatliv.

Hur man skall avgränsa begreppet personlighetsskydd, det kan man ägna många timmar. Det diffusa tyska systemet skall vi väl inte här fördjupa oss i. Jag skulle endast vilja i anslutning till referenten säga, att det kort och gott gäller att skydda sig mot smutskastning och avslöjande, avslöjande taget i rätt vidsträckt bemärkelse. Alltså även den direktör som sitter med en flicka på sitt knä i en offentlig nattklubb bör ha viss möjlighet till skydd.

När man så kommer till frågan om när man inte skall skydda det man i princip vill skydda, med andra ord avvägningen av informationsfriheten mot personlighetsskyddet, då uppstår ju många svåra gränsfall, som professor Grönfors givit goda exempel på. Jag vill här bara knyta an till en närliggande fråga, nämligen den om betydelsen av samtycke. Professor Grönfors berör på sidan 10 och på sidan 13 detta problem och vill tydligen inte alltid låta samtycket vara avgörande. Jag vill inte utan vidare hålla med honom om det, därför att jag tror, att man skall akta sig för formynderi. Vi har nog av det ändå. Den som inte har blivit missledd utan förstår vad saken gäller och som är rättskapabel, hans samtycke bör väl rimligen kunna gälla i dessa fall. Vad skulle det för resten kunna bli för reaktionsform, när det är en situation då samtycke blivit lämnat. Man kommer inte gärna därhän, att man skall ha möjlighet till skadestånd i sådana situationer. När det är något som man reagerar emot, där vederbörande har lämnat sitt samtycke — professor Grönfors nämnde några fall med narkomaner och liknande — då tycker jag snarast, att det inte är fråga om brott mot personlighetssfären utan brott mot god smak.

Ett område har professor Grönfors inte tagit upp och det är förståeligt, för det är väl så svårt att göra något åt det. Det primära vore dock att försöka minska lusten för övertramp hos massmedia. Jag vill bara peka på några små möjligheter. Man kan kartlägga den opinion, som finns hos läsare, lyssnare och tittare. Man kan diskutera höjda krav på utbildningen av journalister och radio- och TV-folk, och man kan möjligen tänka på att försöka minska jakten efter lösnummerköpare.

Nästa steg i systematiken är att försvåra kränkningarna, och där ansluter

jag mig till professor Grönfors' tankar om reglering på olika sätt av anskaffning och användning av den tekniska apparaturen.

Att hindra offentliggörandet är ju här i Norden inte aktuellt. Vi vill inte ha någon censur.

Reaktioner mot kränkningarna. Där fäster professor Grönfors stor betydelse vid beriktigande och det som han kallar genmäle och som vi med domstolsspråk närmast skulle kalla påminnelse. Klart är att i många fall kan man nå resultat med det, men man täcker ju här endast fall med felaktiga eller missvisande uppgifter, men inte de fall då det är sanna uppgifter, som man vill skydda.

Boten är ju ett intressant återupplivningsförsök från professor Grönfors. Han har väl närmast tänkt, att den skall formellt utgå som skadestånd, men det är tveksamt, om detta är praktiskt genomförbart, ty skall det bli någon effekt när det gäller stora och ibland även rika massmedia, då måste det bli högst betydande summor, och det är svårt att tänka sig, att man åtminstone i Sverige skulle kunna vara villig att utdöma så höga skadeståndsbelopp. Jag återkommer strax till frågan om botsystemet, och det när jag kommer in på de utomrättsliga reaktionerna och hedersdomstolen.

Pressens opinionsnämnd har nog varit bra i mångt och mycket, även om det kanske, som någon tidigare nämnde, från en del håll anses som en fjäder i hatten att ha lyckats komma dit. För att ge de här hedersdomstolorna full effekt måste man, som också antyddes här, se till att de inte blir ett hinder för att få ut skadestånd.

Sedan skulle jag beträffande hedersdomstolorna vilja ifrågasätta, om det inte vore lämpligt att göra en gemensam för samtliga massmedia. Vad som sägs i tidningarna kommer också tillbaka i radio och TV och vice versa. Det är ungefär samma problem, och det vore rätt olyckligt, om man får två olika bedömningar från dessa håll.

Slutligen vill jag framkasta tanken, att en sådan hedersdomstol skall utrustas med befogenhet att utdöma kännbara viten. De belopp som då inströmmar skulle kunna avsättas till någon kulturfond. Pengarna skulle på det viset i dubbel måtto kunna främja stil och god smak.

Advokat ASGER THYLSTRUP, Danmark:

Hr. ordfører, mine damer og herrer!

Også jeg må varmt takke dette mødes indleder for den dybtgående og in-citerende analyse, som her er lagt frem om problemet personlighets beskyddet og massmedia. Jeg skal under hensyn til den knappe tid begrænse mig til en enkelt af de teser, som er opstillet, og jeg vil yderligere begrænse mig specielt til pressens forhold i denne henseende.

Det drejer sig om tese 2, hvor det siges: »Frågor om kränkningar av personlighets skyddet från massmedias sida regleras då i det väsentliga lämpligast med hjälp av ett utomrättsligt normsystem.» Jeg skal indledningsvis tilslutte mig dette synspunkt, idet jeg finder, at erfaringerne har vist, at et sådant »utomrättsligt normsystem» i det store og hele er velegnet til at regulere de vanskelige spørgsmål, der kan opstå i denne sammenhæng.

I problemet om grænserne for pressens ytringsfrihed er der, således som referenten fremhæver det, to afgørende hensyn, der begge er af ikke helt

håndgribelig natur. For det første hensynet til pressens samfundsfunktion, og for det andet hensynet til individets beskyttelse mod overgreb fra massemediernes side.

Pressens samfundsfunktion kan jo i det store og hele sidestilles med problemet om ytringsfriheden. Vi står her over for et dogme af gammel natur, et dogme, som det kan være vanskeligt at komme udenom også på mere rationel måde.

Nu er der normalt ikke noget hensyn til ytringsfriheden som politisk-demokratisk garanti at tage i de forhold, som her er under debat. Det viser sig også rent faktisk, at størstedelen af de sager, som behandles i de forskellige opinionsnævne, man kender, oftest hidrører fra det, som man i USA har kaldt »the yellow press», eller i hvert fald i Norden fra de tendenser i pressen, som går i denne retning.

På den anden side må man ikke overse, at forudsætningerne for en levedygtig presse er en også økonomisk uafhængig presse. Det, som referenten i sine trykte teser på side 7 kalder »krassa affärsekonomiska överbäganden» med hensyn til fremførelse af visse oplysninger, kan derfor ikke fuldstændigt holdes afsondret fra ytringsfrihedens princip, for i lande med et lille indbyggertal vil det sjældent være muligt for en presse at hævde sig økonomisk på det, man kunne kalde et strengt kvalitetsmæssigt niveau. Det vil også være nødvendigt for overhovedet at eksistere at trække en læser-skare med sig, som er interesseret i de forhold, som her er blevet fremhævet som værende pressens samfundsfunktioner uvedkommende, som f.eks. kongefamiliens slægtninges privatliv o. s. v.

Jeg er helt enig i, at visse af de mere betænkelige tendenser, som er kommet frem navnlig i udlandets presse, men som dog endnu ikke i videre udstrækning er nået til nordisk presse, må afbødes ved opstilling af et passende værn. Men på den anden side synes jeg, at der kan være grund til at advare mod at anlægge en for ensidig kvalitetsmæssig vurdering af, hvad man ønsker bragt i ytringsfrihedens navn.

Hertil kommer iøvrigt noget, man også bør være opmærksom på. Krav om skærpelse af reglerne for pressens ytringsfrihed kan have en baggrund, som ikke er ubetinget upolitisk. Jeg tænker her på den helt oprindelige baggrund for oprettelsen af det engelske *Press Council*, som for en stor dels vedkommende var, såvidt man kan læse af de kommissionsrapporter, der ligger til grund for oprettelsen, utilfredshed fra Labours side med den alt dominerende konservative indflydelse på landets pressestemmer.

Man står altså overfor meget vanskelige afvejsninger, og jeg finder som indlederen, at en rimelig hensyntagen til disse ømtålelige spørgsmål bedst sker i et nævn af faglig kollegial natur.

Videre tror jeg, at selve udformningen af et sådant organ sandsynligvis ikke kan overlades til de enkelte presseorganisationer. Det er efter min opfattelse et naturligt lovgivningsanliggende i hovedsagen at skabe rammerne om et sådant kollegialt nævn, i hvert fald i Danmark og i hvert fald i det omfang, vore presseorganisationer ikke selv kan samle sig om skabelsen af et nævn med en bred repræsentation og et mere generelt kompetence-område. I Sverige har man i de sidste 50 år haft et opinionsnævn, som efterhånden har opnået en vældig position, og hvis kendelser bygger på en meget bred tradition. Men i Danmark er det tilsvarende pressenævn, som jo er ganske nyt, startet med knapt så bred tilslutning. Det er ligesom det

er snublet i starten, og jeg tror ikke, at det således som det i øjeblikket fungerer, har nogen fremtid for sig som effektivt værn mod overgreb fra massemediernes side i videre forstand.

Jeg vil derfor finde det ønskeligt, om man nu i Danmark fik skabt et opinionsnævn, der mere effektivt kunne tage vare på de problemer, som her er behandlet. På et nordisk juristmøde er det yderligere naturligt at udtrykke et ønske om, at et dansk nævn bliver skabt på baggrund af en fælles nordisk regulering på dette område. Forholdet er det, at der består et meget snævert samarbejde mellem vore lande indenfor pressen, og man kunne derfor få særlig gavn af ensartede regler på dette område. Dette ville efter min opfattelse både gavne pressen selv og dens medarbejdere og den offentlighed, som risikerer at blive krænket af presseorganerne. Der forekommer jo også interskandinaviske krænkelser, og det ville derfor også af den grund være ønskeligt, om reglerne var ens på dette punkt.

Forbilledet skulle naturligvis i vid udstrækning være det svenske opinionsnævn med dets rige traditioner, men man skulle dog ikke blindt kalikere over dette institut, der jo også på mange punkter giver anledning til reformdebatter. Blandt andet ville jeg personlig finde det tilfredsstillende, om et pressenævn kunne tage sager op af egen drift, eventuelt på foranledning af en særlig pressens ombudsmand, og ligeledes ville jeg i vigtigere sager, og navnlig hvis der tillægges nævnet en videregående sanktionsbeføjelse, finde det mest betryggende, om der blev givet adgang til mundtlig procedure for blot at nævne et par enkelte punkter.

Om et sådant nævn ligesom det engelske Press Council skulle have opgaver, som går ud over rammerne for dette mødes emne, f.eks. vedrørende »tidningskoncentration», ligger ikke inden for det spørgsmål, vi her debatterer; jeg nævner kun muligheden, fordi der i fire af de nordiske lande netop nu arbejdes med problemet om pressens økonomiske klima og bladkoncentrationen, og fordi man da kunne tænke sig, at bestræbelserne på at løse disse særlige problemer, som i England gav stødet til oprettelsen af et Press Council overhovedet, også kunne aktivere os på det område, vi her beskæftiger os med.

Professor Bo PALMGREN, Finland:

Herr Ordförande! Mina damer och herrar!

I den mån det föreligger en nyansskillnad mellan dem som enbart vill ha självsanering och dem som ytterligare vill ha rättsliga sanktioner, skulle jag vilja ansluta mig till den senare gruppen.

Den idealism som i stort sett präglat tidningsvärlden under slutet av det senaste seklet och under början av detta sekel har så småningom förskjutits. Man har sett en utveckling från idealism till professionalism. Detta är någonting som inte enbart gäller tidningsvärlden utan många andra områden av det mänskliga livet. Tidningarna har i många fall utvecklat sig till affärsföretag, ofta tämligen hårda affärsföretag. Dessutom är tidningarna ofta engagerade antingen i ekonomiska eller politiska intressekretsar, vilket gör att den objektivitet som man kanske tidigare kunde förvänta sig inte är förefinnandes på alla håll. Dessutom finns det ju, såsom bl. a. föregående

talare nämnde, tidningar som specialiserar sig på sensations jakt och allt vad därtill hör. Jag vill understryka att man, när man behandlar detta problem, måste ta med i räkningen att tidningarna är av mycket olika slag. Det omdöme man kan fälla om några tidningar passar inte in på andra.

En omständighet, som jag tycker att inte hittills har blivit framhållen i diskussionen, är den utomordentliga snabbhet som nu för tiden präglar både tillkomsten av en dagstidning och meddelande av material i övriga massmedia, radio och TV. I en understreckare i Hufvudstadsbladet för ett par månader sedan framhöll Hufvudstadsbladets chefredaktör doktor Torsten Steinby, att det praktiskt taget är omöjligt för ett tidningsföretags ledning att kontrollera allt vad som står i tidningen. I Sverige hände det rätt nyligen, att en tidning av misstag publicerade ett reportage från en kongress, och det innehöll inte bara reporterns berättelse om kongressen utan också reporterns högst personliga anmärkningar om vissa kongressdeltagare och om arten av det uppdrag, som han hade fått av redaktionen. Brådskan gör, att det av misstag inflyter mycket som kan vara otrevligt för någon.

Jag ville kanske göra en jämförelse med trafiken. Den övergång som har skett från hästfordon till snabba bilar har en viss parallell inom massmedia. Liksom man inom trafiken strävar efter att utveckla säkerhetsanordningarna, så tror jag att man också i fråga om massmedia bör göra detta. Framför allt bör massmedia sträva efter en större källkontroll, en förebyggande verksamhet. Den kan inte hindra misstag, men en tidning eller ett annat företag bör icke i längden anlita en källa, som upprepade gånger har kommit med felaktiga uppgifter.

Jag övergår till frågan om beriktigande. För någon månad sedan såg jag i en liten finsk lokaltidning — Tyrvään Sanomat — en mycket intressant synpunkt. Det framhölls där att en tidning, som icke inför ett beriktigande, bedrar sin läsekrets. På samma sätt som tidningen skall meddela information, skall tidningen också rätta de uppgifter, som tidningen har givit, om de har varit oriktiga. Det är viktigt, att tidningen självmant gör detta beriktigande. De regler som har uppgjorts av de nordiska radiobolagen förefaller att vara rätt föredömliga och borde också komma till användning inom tidningarna.

Jag ville i fråga om beriktigande göra ytterligare en parallell med trafiken. Jag ville säga, att en tidning som icke beriktigar ett allvarligt fel gör ungefär detsamma som en bilförare gör, när han lämnar sitt offer liggande på vägen. Bilföraren lämnar ofta offret i panik, men tidningen lämnar ofta offret liggande efter kall överläggning.

Jag går över till frågan om Pressens Opinionsnämnd och vill säga som åtminstone två av de tidigare talarna, att opinionsnämnden ofta förfelar sin verkan, därför att dess utslag uppfattas såsom ett utmärkelsetecken. Men det finns också ett annat fall, där opinionsnämndens utslag kan förfela sin verkan. Det är, om opinionsnämnden konstaterar, att en felaktig uppgift influerat av misstag. Jag tror, att utslaget då inte har någon reell effekt, om det inte efterträds av andra åtgärder, t. ex. avkopplande av de källor som visat sig opålitliga.

Jag hörde med glädje, att både professor Bergström och hovrättsrådet Hadding kritiserade den nuvarande regeln, att man inte får gå till domstol och begära skadestånd, om man har gått till opinionsnämnden. I likhet med dem tycker jag, att skadeståndsvägen bör stå öppen.

I fråga om skadeståndet frågar jag mig, om inte det här är ett sådant område, där man borde övergå till ett rent objektivt ansvar, där man icke skulle fråga efter vållande utan också kunna utdöma skadestånd i de fall, då en skadebringande notis har influerat av misstag.

När jag har gjort paralleller med trafiklagstiftningen, har jag också lekt med den tanken, att man inom den farliga verksamhet som tidningarna innebär skulle införa ett slags ansvarsförsäkring eller någonting sådant. Men detta är en tanke, som jag inte har hunnit tänka grundligare igenom.

Till slut — vilket skadestånd är det då som skall komma i fråga? Jag förstår att referenten, professor Grönfors, i huvudsak uppehöll sig vid den ideella skadan, det som man tidigare såg i kränkningen av ära. Därmed kom han kanske också till det resultatet, att skadestånd i allmänhet icke skulle utgå. Jag vill säga, vilket jag i andra sammanhang har uttalat, att jag betraktar det juridiska begreppet »ära» såsom en ganska stor chimär. Att utdöma ett skadestånd för kränkt ära ville jag inte förorda. Möjligen kunde en bot där komma i fråga. Men det som jag ville understryka är, att en sådan personlighetskränkning kan medföra mycket allvarliga psykiska skador. Det är inte alltid kränkningen drabbar en »Herrenreiter», som har styrkan att bära den kränkningen. Mången gång drabbar den personer, som råkar i ett depressionstillstånd. Detta är många gånger omvittnat. Det är här fråga om en psykisk skada, som möjligen kan övergå till fysiska skador, och kanske också kan föra ekonomiska skador i släptåg.

Jag vill alltså mena, att den förebyggande verksamheten är den viktigaste, källkontroll, arbete för att förhindra att det inflyter felaktigheter. Men där detta har skett, så bör enligt regler om objektivt ansvar skadestånd kunna utdömas också för psykisk skada.

Länsåklagaren KLAS LITHNER, Sverige:

Herr Ordförande! Mina damer och herrar!

Jag skall bara försöka bidra med några spridda synpunkter. På sidan 13 nämndes det problem för åskådarnas privatliv, som kan uppstå genom publikbilderna i pauserna vid TV-utsändningar vid stora idrottsevenemang. Samma iakttagelse kunde göras i vintras, när det var TV-utsändning från VM i ishockey i Jugoslavien. I pauserna förekom det publikbilder av personer, som drack ur olika kärl, grogglas och fickflaskor av olika modeller. Men vet givetvis inte, vad vederbörande drack, men om man tänker sig, att publiken i Sverige ser en framstående nykterhetsledare eller absolutist, som dricker något ur en sådan flaska, som vanligen används för alkoholhaltiga drycker, så torde han få mycket svårt att bli trodd på sitt ord, när han fullt sanningsenligt försäkrar, att flaskan innehöll varm citronsaft, som han drack för att han hade ont i halsen. Även om flaskan verkligen innehöll en alkoholhaltig dryck, så kan ju en sådan icke avsedd kränkning av hans privatliv för all framtid förstöra hans karriär inom den ideella rörelse han tillhör.

På sidorna 21 och 22 talas det vidare i referatet om reglerna för radioverksamheten och TV. I det sammanhanget bör också nämnas, att det i denna verksamhet finns mycket stora möjligheter till tekniska manipulatio-

ner med förödande verkningar, t. ex. möjligheterna till vilseledande redigering av bandinspelade intervjuer och diskussioner, så att frågor och svar, som inte hör ihop, kombineras, eller så att mellandelen i ett viktigt resonemang utelämnas, eller så att reservationerna till ett påstående utelämnas så att det blir alltför kategoriskt. Det finns ju också färska exempel ur vårt monopolföretags verksamhet på hur ljud har använts som illustration till ett bildreportage utan att ha någonting att göra med detta. Ur straffrättslig synpunkt bör väl det första förfarandet närmast hänföras till urkundsförfälskning, eftersom enligt kommentaren till brottsbalken till urkunder bl. a. hänföres diktafonrullar, diktafonband, helt på maskinell väg åstadkomna anteckningar även i kod och grafiska framställningar. Det andra exemplet däremot, där ljudet kombineras med en bild, som det inte hör ihop med, det kan väl inte anses brottsligt enligt brottsbalken varken som osant intygande eller som missbruk av urkund.

På sidan 23 nämndes vidare i not 41 ett remissyttrande från advokatsamfundet med förslag till förbud mot avlyssningsanordningar, som kränker privatlivets helgd, alltså ett förfarande som närmast hör hemma bland brotten mot annans frihet och frid. I anslutning därtill kan nämnas, att polisverksamhetsutredningen, som arbetade inom inrikesdepartementet mellan 1956 och 1961, i sitt slutbetänkande med samma namn om polisens brottsbekämpande verksamhet, SOU 1961: 15 sid. 169—71, föreslog flera olika bestämmelser till skydd för polisens radiotrafik, som jag tror sedan länge ligger för behandling hos rikspolisstyrelsen.

Slutligen vill jag tillägga en sista synpunkt. Här har huvudsakligen diskuterts massmedias angrepp på personlighetsskyddet, alltså massmedia contra individen med hjälp av den moderna tekniken. Men det finns också ett närliggande område, nämligen samhällets ingrepp i en brottslig eller miss-tänkt eller s. k. vårdad individs rättssfär med hjälp av den moderna tekniken, där det kanske är lättare att glömma bort vikten av personlighetsskyddet, därför att angreppen eller ingreppen motiveras med vård-, övervaknings- eller skyddssynpunkter. Dit hör t. ex. den amerikanska metoden för kontroll av vissa narkotikamissbrukares eventuella återfall genom mätning av pupilldiametern efter insprutning av preparatet Nalline, en i en artikel i Svenska Dagbladet nyligen nämnd metod för identifiering av en persons röst med hjälp av ett s. k. akustiskt-fonetiskt röstavtryck, vilket får betydelse t. ex. när det gäller hotelser, utpressning eller sedlighetssårande yttranden i telefon eller anonyma intervjuer i radio och TV, bevakning i moderna fängelser med hjälp av TV-kameror och mikrofoner, och slutligen en amerikansk idé som i korthet refereras sålunda i en bibliografi efter en artikel 1964 i tidskriften Behavioral Science av författarna Schwitzgebel m. fl. som säger: »Elektroniska anordningar kan användas som hjälpmedel för observation, terapi och i sista hand direkt kontroll av mänskligt handlande genom att hindra eller åstadkomma handlingar. En liten bärbar kombinerad sändare och mottagare som kallas Behavior Transmitter-Reinforcer med en räckvidd av två miles håller på att konstrueras. Den kan kombineras med en mottagare, som registrerar på ett laboratorium eller i innehavarens hem. Underrättelse om ett visst handlingssätt överföres till registreringsorganet. En av apparatens grundläggande uppgifter är att omedelbart och troget återge företeelser i bärarens närhet. Han kan från basstationen, där hans handlingssätt registreras, motta signaler med terapeutiskt värde.

Uppfinningens användning kan exemplifieras med ett hypotetiskt fall om en villkorligt frigiven person, som ofta råkar ut för tråkigheter, när han dricker. Basstationen kunde motta upplysningar om att den villkorligt frigivne dricker, och om drickandet blev omåttligt, så kunde signalerna då medföra, att han lokaliserades och en person skickades ut för att gripa honom, innan han hinner begå något brott». Efter det citatet hade det varit frestande att nämna året 1984, om inte professor Grönfors redan hade nämnt det.

Retsassessor ERIK BAASTRUP NEERGAARD, Danmark:

Hr. ordstyrer, mine damer og herrer!

Først en lille korrektion eller tilføjelse til det, som professor Koktvedgaard sagde med henvisning til en artikel jeg skrev i »Juristen» for et par år siden (1964). Den affære, som han nævnte, er sådan set rigtig refereret, at den er rigtig gengivet af professor Koktvedgaard, men jeg har — efter at jeg havde skrevet artiklen — hørt, at den TV-funktionær, som gav undskyldningen ikke var den, som havde fejlet. Det var en af hans medarbejdere.

Til de bemærkninger, som er fremsat for eller imod et udenretligt system til regulering af dette område, vil jeg sige, at jeg føler mig *ikke* overbevist om argumenterne for det udenretlige system, særlig ikke hvis man har tænkt på, at et sådant udenretligt system skulle være eneste normsystem til beskyttelse af individet, naturligvis udover det værn, som man allerede har i gældende lovreger.

De interesser, de personlige rettigheder, som der her er tale om at beskytte, f. eks. mod de manipulationer og forfalskninger, som blev nævnt af den forrige taler, er for en væsentlig del af ganske samme art, som de interesser man søger at beskytte ved straffelovbestemmelser om freds- og ærekrænkelser. Anvendelsen af disse straffelovbestemmelser henhører ganske naturligt under domstolene, og det forekommer mig svært at se, at beskyttelsen mod freds- og ærekrænkelser, som sker gennem television eller lydradio, ikke også bør henhøre under domstolene.

De konflikter, som kan opstå, når nogen føler sig krænket gennem television eller lydradio, vil oftest vise et modsætningsforhold mellem på den ene side en enkelt person, den krænkede, og på den anden side radio- eller TV-institutionen eller en ved denne ansat person eller flere personer. I en sådan konflikt forekommer det ikke rimeligt at henlægge afgørelsen til et nævn eller råd, som man har talt om, idet et sådant råd vanskeligt kan tænkes at være lige så upartisk som det helt uafhængige retsvæsen, ligesom selve proceduren ved domstolene giver en betryggelse for den enkelte, som næppe kan opnås på anden måde.

Hvordan et sådant nævn eller råd skulle blive sammensat og fungere kan man jo kun gætte på, men det er svært at forestille sig et eventuelt nævn uden en vis indflydelse fra selve monopolinstitutionens side og formentlig også fra institutionens funktionærs side. Jeg nærer tvivl om, at et nævn i tilstrækkelig grad vil beskytte individet mod krænkelser.

Det synes mere rimeligt og at stemme bedre med almindelige ideer om

individets rettsbeskyttelse at overlade beskyttelsen også på dette område til domstolene. De i den danske straffelov indeholdte bestemmelser om freds- og ærekrænkelser er ganske vist i deres nuværende udformning ikke tilstrækkelige, men man kunne jo nok udforme nogle supplerende lovregler, f. eks. i selve straffeloven, og ikke lade sig nøje med de almindelige retsgrundsætninger, som professor Kocktvedgaard kom ind på. De kan jo ikke klare de strafferetlige problemer. Sådanne lovregler skulle nok kunne være egnede til at beskytte den enkelte borger på en rimelig måde ved hjælp af retsvæsenet.

De enkelte samfundsborgere vil utvivlsomt have langt større tillid til en upartisk beskyttelse ved domstolene end ved et nævn. Måske vil televisions- og radiofunktionærer og -journalister til gengæld i højere grad føle en risiko i deres arbejde, nemlig risikoen for strafferetlige, erstatningsretlige eller andre ubehagelige følger af en krænkelse, men det forekommer mere rimeligt, at institutionen og dens funktionærer bærer denne større risiko, end at man blot i ringe grad tilsidesætter hensynet til individet og dets krav på beskyttelse.

Det kan være rimeligt her at anføre, at professor Bent Christensen i sin doktordisputats »Nævn og Råd» fra 1958 i nogle sammenlignende betragtninger mellem på den ene side domstolene og på den anden side nævn og råd af mange slags netop fremhæver følgende træk ved domstolene som særligt egnede at sikre respekten for individet: For det første, *domstolenes uafhængighed af staten og forvaltningens ledere*, for det andet, *domstolenes særlige upartiskhed* og for det tredje, *domstolenes særlige procesform*.

Det kan videre være naturligt i denne forbindelse at minde om nogle af de bemærkninger, som hovrættspresident Sture Petrén fremsatte i sin velkomsttale ved mødets åbning i onsdags. Han sagde omtrent således: Man kan måske sige, at rettergang ikke længere står i retslivets midtpunkt i samme grad som tidligere. Men domstolene udgør stadig individets yderste, sidste værn mod uret af mange slags.

Jeg vil ganske tilslutte mig hovrættspresidentens ord.

Professor ÅKE LÖGDBERG, Sverige:

Herr Ordförande! Mina Damer och Herrar!

Herr ordföranden framhöll för en stund sedan, att återstående talare borde fatta sig mycket kort, och jag skall försöka att göra det. På många punkter kan jag instämma i uppfattningar, som redan framförts av Grönfors i hans utmärkta inlägg eller av andra talare. Jag skall därför med hänsyn till den synnerligen knappa tid, som står till mitt förfogande, i huvudsak inrikta mig på att i korthet precisera väsentliga skillnader och likheter mellan Grönfors' och min uppfattning på förevarande område. Därvid har jag främst svensk rätt i åtanke. Till en början vill jag instämma i hans tes (1) på s. 23, som innebär, att personligheten inte kan beredas ett tillfredsställande rättsskydd med anlitande enbart av existerande rättsregler om ärekränkning o. dyl., utan att man måste gå därutöver. Däremot kan jag inte gå med på hans tes (2), att frågor om kränkningar av personlighetskyddet från massmedias sida regleras i det väsentliga lämpligast med hjälp av ett utomrättsligt normsystem. Tidigare talare har i dag framhållit vikten av ett

utvidgat skydd på detta område genom mer preciserade lagregler, och jag vill instämma däri. Redan av Grönfors' eget inlägg synes framgå, att det nuvarande utomrättsliga normsystemet till skydd för personligheten på pressens område fungerar ganska dåligt, se t. ex. det på s. 17 not 27 citerade uttalandet av Vilhelm Moberg. Det torde också vara klart, att vissa av Publicistklubbens publiceringsregler inte alltid följs, t. ex. specialregeln, att om det föreligger tvekan om en för brott misstänkt anhållen, häktad eller åtalad begått brottet namnet i varje fall inte bör tillkännages, förrän målet avgjorts av domstol. Hittillsvarande erfarenheter i Sverige av utomrättsligt normsystem på detta område synes sålunda föga uppmuntrande.

Jag kan instämma i tes (3), att det är olämpligt att konstruera en allmän rätt till personligheten, sanktionerad av förbudstalan, skadestånd etc. på liknande sätt som fallet är med hävdvunna rättighetstyper, dock endast i den mån därmed menas att införa en blankettnorm om skydd för personligheten av schweizisk typ. Det väsentliga skälet därtill är den rättsosäkerhet, som införande av en dylik blankettnorm skulle kunna befaras medföra i ett sådant land som Sverige, där en omfattande vägledande rättspraxis från högsta instans rörande dess innebörd inte kan förväntas komma till stånd inom överskådlig tid. Man behöver endast tänka på den synnerligen ringa rättspraxis, som finnes i Sverige rörande den speciella personlighetsrätten inom upphovsrätten (droit moral), trots att vi sedan lång tid har haft allmänt avfattade lagregler därom, för att hysa skepsis mot värdet av en dylik generalklausul.

Det har under diskussionen här i dag sagts, att tiden ännu inte är mogen för en mer preciserad lagstiftning på detta område. I vissa länder har det ju härvidlag emellertid kommit till stånd en ganska betydande lagstiftning och i några en omfattande rättspraxis. Erfarenheter från utlandet bör alltså här kunna vara till god hjälp. Jag finner sålunda en mer långtgående rättslig reglering motiverad än de enstaka punktingripanden, som Grönfors gör sig till talesman för i sin tes (7) på s. 24. Därvid blir det bl. a. av stor vikt att draga upp riktlinjer för gränsen mellan s. k. offentliga personer och andra personer. Enligt allmän uppfattning i de länder, där det finnes ett relativt omfattande civilrättsligt personlighetsskydd, har offentliga personer ansetts böra på detta område få tåla mer än andra, vilket också synes rimligt.

Professor KURT GRÖNFORS:

I min tryckta framställning har jag pekat på faran av att lämna massmedia sista ordet. Själv har jag förutseende nog sett till att jag får sista ordet i den här diskussionen.

Jag har med glädje lagt märke till att korreferenten och jag är ganska eniga på de flesta punkter. Men på en punkt upphör enigheten. Korreferenten utvecklade, hur han tvivlade på att verkligt allvarliga skador egentligen orsakas av massmedia. I själva verket rörde det sig, menade han, om rätt bagatellartade saker, därför att människorna numera hade förändrats så att de inte tog så illa vid sig av vad som förut betraktats som kränkningar. Därför skulle det inte krävas så mycket aktivitet på området, som jag ansåg att det krävdes. På denna punkt är jag djupt oenig med korreferenten, och det är jag på basis av ett erfarenhetsmaterial. Vi har i Sverige exempel på

hur presskampanjer och förföljelser har brutit ner människor, hur anhöriga har fått uppleva ett namnlöst lidande och hur folk har fått sina karriärer förstörda och måst avstå från offentliga uppdrag på grund av s. k. avslöjanden. Vi har till och med exempel på presskampanjer, som har drivit folk till självmord — presskampanjer som har varit lika effektivt dödande som avlossandet av en kula. På basis av ett sådant erfarenhetsmaterial måste man enligt min mening se mycket allvarligt på de risker för personlighetens rättsskyddskrav, som publicitet i press, radio och TV kan innebära.

Nu tror jag, att vi i grunden inte är så oeniga, Knut Tvedt och jag, som det kan synas. Förklaringen härtill gav han själv, när han sade något om att »klimatet» i Sverige är mycket hårdare än i Norge, när det gäller massmedia. Vi nyanserar våra uppfattningar olika, därför att vårt erfarenhetsmaterial är olika.

Det har kommit fram en mängd intressanta synpunkter i debatten. Jag kan inte ta ställning nu till dessa synpunkter, och det är väl inte heller meningen. Jag noterar, att sanktionernas roll har diskuterats. Boten togs upp från flera håll, ursäkten togs upp av andra osv. Låt mig avslutningsvis erinra om ytterligare en »sanktion», nämligen den offentliga debatten. Jag tror, att anordnandet av en offentlig debatt, just sådan som denna idag, har en stor uppgift att fylla för att skärpa vaksamheten. Och det är endast i en anda av vaksamhet och medvetenhet om problemen, som ett utomrättsligt normsystem kan fungera på detta känsliga område.

Sedan debatten förklarats avslutad, meddelade ordföranden resultatet av de val av lokalstyrelser som hade ägt rum tidigare under dagen (se s. 14) och lämnade därefter ordet till

Professor CARL JACOB ARNHOLM :

Herr ordförande,

Innen mötets avslutning har jeg to ting å fremføre; det ene riktignok uten formelt mandat, men med det reelle mandat i den beste orden. Det er en takk fra oss alle for alt vi har mottatt her, for all gj estfrihet, all vennlighet, all omtanke; det er en gratulasjon med at deres bestrebelser som sikkert har vært mange og hårde, har båret rike frukter. For oss som har vært på disse møtene endel ganger før, er det alltid en opplevelse å komme tilbake. Det er noe vi ser frem til — vi vet at vi trefter gamle og kjære venner og får gjenoppleve gamle minner og får nye minner å ta med oss hjem. For dem som er her første gang må det kanskje være en enda større opplevelse, og jeg vil der knytte til hva ordföranden sa i sitt innledningsforedrag: De må jo ha oppdaget, hvis de ikke visste det før, hvor vel signet ulike vi er. Og skulle de kanskje undertiden ha syntes at enkelte av oss har vært mere ulike enn strengt nødvendig, ja så får det